

Inte utan motstånd då telefonen kom till Björkö

Kapten Job Tillroth, som var född på Björkö, mönstrade som 13 åring på sin första skuta och senare blev han befäl på egna fartyg. Två världskrig upplevde han till sjöss. Det första gick han någorlunda ur, men det andra världskriget gav honom minnen för livet i form av skador i benet och bröstet. Som befälhavare tvingades han se två av sina fartyg gå förlorade. De sänktes av tyskarna och eftersom kaptenen är den siste som lämnar ett sjunkande skepp hängde det på håret att han kom undan med livet i behåll.

Job var bara barnet när telefonen kom till Björkö och inte utan dramatik. Han berättar följande: Vintern 1895-1896 var hård och lång. Fjordarna isbelades och fisket lamslogs. Sillen gick ännu till inne i fjordarna. Några fiskare från Björkö hade före isläggningen gjort ett s.k. ”stänge” i en vik vid Björkö Huvud. Viken, kallad Huve hamn, var en naturlig djuphamn med plats för många båtlaster sill.

Att göra ett ”stänge” gick till på följande sätt: Man drog upprepade gånger med den stora vaden utifrån fjorden in mot Huve hamn. När de fått tillräckligt med sill inne i hamnen stängde de av den med vader från udde till udde. När sedan fjorden frös till, högg de upp vakar i hamnen och drog med en liten vad.

Fiskarna hade ett avtal med Fredrik Johansson i Göteborg och de drog varje dag vad som behövdes för hans affär. Jobs far J August Gustafsson, ägde Björköns första speceri- och diversehandel, etablerad 1878. Han var också delägare i det vadlag som hade ”stänget.” Eftersom han var den ende som kunde telefona fick han varje morgon gå den långa vägen över isen från Skarvik till Kalvsund och telefona till exportören för att veta hur många lådor sill han behövde för dagen. Kalvsund var ett slags kulturcentrum i socknen: Där fanns även tullstation, post och telefonstation.

Efter telefoneringen fick August vandra tillbaka över isen till Huve hamn. Där packades sillen i lådor direkt på isen och forslades direkt på häst och släde till skärgårdsbåten, som låg i isen någonstans mellan Hjuvik och Kalvsund. Isbrytaren höll rännen öppen mellan Göteborg och skärgården. Till bryggorna kunde inte skärgårdsbåten komma, utan passagerare och gods avlämnades på isen.

Under den långa vandringen föddes tanken hos August Gustafsson att det skulle vara bra med en telefon på Björkö. På våren reste han till Göteborg och uppvaktade myndigheterna. Han mötte förståelse från alla håll. Men anläggningskostnaderna skulle bli dyra, då det måste dras en sjökabel mellan Björkö och Kalvsund. Men landstingen och hushållningssällskapet lovade att hjälpa till med den kostnaden. Däremot skulle öborna själva stå för hyran 200 kronor/år. Nu återstod det värsta, att få björköborna med på projektet. August Gustafsson mötte hårdnackat motstånd. Fiskarbefolkningen kunde inte begripa vad de skulle med dylika nymodigheter. Bönderna däremot trodde att jordbruket skulle bli förstört med stolpar i åkrarna. Till slut godkändes kontraktet och avgiften skulle betalas av vadlagen. Det fanns fem vadlag med 20 man i varje och det blev två kronor per man och år.

Hösten 1896, när all skörd var bärgad, påbörjades anläggningen. Först sattes pålarna på bergsklackar eller dikesrenar, inte en enda påle i åkrarna. Ändstationen för telefonin placerades i tamburen i Jobs hem, som fick tjänstgöra som talhytt. Apparaten var en lång väggmodell med hör- och tallur i ett stycke.

När telefonen var installerad reste August Gustafsson till Kalvsund och ringde hem till Björkö och kunde på det sättet veta att telefonin fungerade. August bad att få tala med sina barn för att de skulle vänja sig vid telefonen. Det var barnen i familjen Gustafssons hem (huset där Jan-Erik Johnsson bor idag) som skulle ansvara för telefonen när inte fadern var hemma. Öborna vågade sig inte i närheten av den mystiska apparaten, än mindre vågade de tala i den.

Telefonen kallades Rikstelefonen och det kostade 20 öre för samtal till Göteborg. Icke delägare fick dessutom betala 10 öre i apparathyra och den 10 öringen gick till familjen Gustafsson. Vid budskickning fick familjen 25 öre. Kontraktet var på fem år och när kontraktet gick ut vägrade många av öborna att teckna nytt. August Gustafson tog då över kontraktet själv.

I sjutton år hade Gustafsson öns enda telefon. Det skulle dröja till 1913 tills det blev telestation, växel och flera abonnenter på Björkö.

Björkö hembygdsförening

Carina Larsson

(Björkö-Nytt 4 2017)